

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جامعة المصطفى عليه السلام

مجتمع آموزش عالی امام خمینی رحمته
پایان نامه کارشناسی ارشد رشته تفسیر قرآن

عنوان:

سحر از دیدگاه قرآن و روایات و علم روز

استاد راهنما:

حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای دکتر بهرامی (دام عزه)

استاد مشاور:

حجت الاسلام و المسلمین جناب آقای عبدالکریم حیدری (دام عزه)

دانش پژوه:

آذر قلی اف

اردیبهشت ۱۳۸۹

تقدیم به:

ساحت مقدس ولی عصر، امام مهدی عجل الله تعالی فرج الشریف و تمامی
رہپویان سعادت و کمال

تقدیر تشکر:

«من لم یشکر المنعم من المخلوقین لم یشکر الله عز و جل»

با حمد و ثناء بی پایان به درگاه خداوند متعال، احتراماً بدین وسیله مراتب سپاس و امتنان خود را از همه کسانی که در تدوین این تحقیق بنده را یاری نمودند، ابراز می دارم. بخصوص از جناب دکتر محمد حسین بهرامی که راهنمایی و هدایت اینجانب را در مراحل گوناگون سیر تدوین پایان نامه به عهده داشتند و جناب حجه الاسلام و المسلمین عبدالکریم حیدری که زحمت مشاوره را در این نوشتار عهده دار بوده اند، سپاس و تشکر و قدر دانی نموده و از درگاه خداوند توفیقات روزافزون مسئلت می نمایم.

چکیده:

سحر در لغت به معانی زیر به کار رفته است.

۱- «هر چیزی که با یاری شیطان انجام گرفته باشد»

۲- «اخراج باطل به شکل حق است که به آن خدعه و نیرنگ می گویند»

۳- «هر چیزی که مأخذ و منبع آن دقیق و لطیف باشد»

۴- «مجازاً برخی از بیانهها و سخنها نیز سحر نامیده شده است»

اما سحر در اصطلاح عبارت از عمل خارق العاده است که اسباب و علل آن مخفی می باشد. و آثاری از خود یا بواسطه نوشتن یا بواسطه گفتن یا چند چیز را به وضع خاص در جاهایی دفن کردن و مانند اینها... در وجود انسانها می گذارد.

در رابطه با واقعیت و عدم واقعیت داشتن سحر چنانچه گذشت بین آیات و روایات هیچ تناقضی وجود ندارد. بلکه هر کدام از آنها قسمی از سحر را اشاره دارد.

به نظر میرسد همانگونه که گذشت نظریه صحیح آن است که هرچند ساحر قادر به تغییر دادن ذات اشیاء نیست ولی همین که میتواند بر ذهن یا جسم افراد تاثیر گذارد باید واقعیت داشتن آن را پذیرفت در حرام بودن سحر احدی از علماء مخالفت نکرده اند بلکه به اتفاق آراء سحر را فی الجمله را حرام می دانند. یعنی به نحو موجه جزئیة حرام است نه به نحو موجه کلیه که همه اقسام سحر را شامل شود. به عبارت دیگر بعضی از اقسام سحر حرام اند نه همه اقسام آن. همچنین بعضی ها سحر را به طور مطلق حرام می دانند چه قید اضرار باشد و چه نباشد. و در مقابل برخی از علماء قائل به حرمت سحر به طور مطلق نیست یعنی سحر نافع را جائز می دانند. در رابطه با دفع ضرر سحر با سحر می توان گفت که ظهور اخبار در این است که در هر زمانی جائز است لکن در صورت ضرورت نه همه جا اما مسحور شدن پیامبر به نحوی که در روایت آمده است موجب خدشه دار شدن پیامبری پیامبر و سلب اعتماد مردم از او میشود زیرا اگر به روایت توجه کنیم در آن آمده است پیامبر کاری را که انجام نداده بود تصور میکرد انجام داده است. این یعنی در فکر پیامبر تأثیر گذارده بود. پس توجیهات درست نیست. از سوی دیگر نیز بر فرض صحت روایت سحر النبوی ادعای کفار ثابت می شود که این نیز خلاف آموزه های قرآن و سیاق آیه که در رد قول کفار است می باشد. در ارتباط با حقیقت جادو در علم روز نیز این نتیجه به دست آمد که نظریه پردازان سعی نکرده اند تا ماهیت اعمال جادویی را مورد بررسی قرار دهند و به کنه و چیستی این گونه اعمال راه پیدا کنند، بلکه تنها در راستای توصیف و تبیین ظاهری آنها گام برداشته اند.

فهرست مطالب:

۱	کلیات
۲	موضوع تحقیق
۲	ضرورت تحقیق
۲	پیشینه تحقیق
۳	پرسشهای تحقیق
۴	فرضیه های تحقیق
۴	روش تحقیق

فصل اول: معانی و اقسام سحر و جادو

۶	سحر در لغت:
۱۲	وجه اشتراک معانی لغوی:
۱۳	معنای مجازی سحر:
۱۶	سحر در اصطلاح علماء:
۱۶	دیدگاه علمای شیعه:
۱۹	دیدگاه علمای اهل تسنن:
۲۱	وجه اشتراک معانی اصطلاحی:
۲۲	جمع بندی و نتیجه گیری معانی اصطلاحی:
۲۳	رابطه معنای لغوی و اصطلاحی سحر:
۳۵	نتیجه گیری و جمع بندی علوم مذکور:
۳۶	تفاوت سحر با معجزه و کرامت:

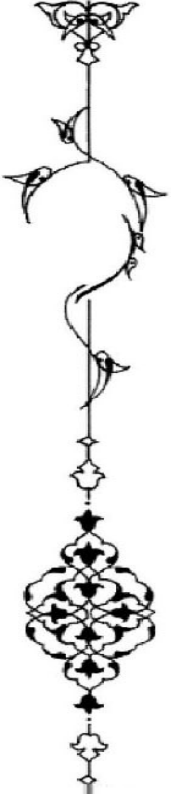
فصل دوم: حقیقت و واقعیت داشتن سحر و جادو

۴۶	حقیقت و واقعیت داشتن
۴۶	سحر و جادو
۴۷	آیا سحر واقعیت دارد یا نه؟

۴۷	الف: گروه مخالف:
۴۷	دیدگاه شیعه:
۵۲	دیدگاه اهل سنت:
۵۹	دلایل گروه مخالف:
۵۹	آیات:
۷۶	روایت:
۷۷	گروه موافق:
۷۸	دیدگاه شیعه:
۸۰	دیدگاه اهل سنت:
۸۸	دلایل گروه موافق:
۹۳	روایات:
۹۷	اجماع:
۹۸	موارد تجربی:
۹۹	وجه جمع بین دو قول:
۱۰۱	دیدگاه علمای شیعه:
۱۰۵	دیدگاه علمای اهل سنت:
۱۱۰	جمع بندی و چکیده مطالب:
فصل سوم: احکام مربوط به سحر	
۱۱۳	دیدگاه تعدادی از علمای شیعه نسبت به
۱۱۳	الف: حرمت سحر و حکم مستحل آن؛
۱۱۷	حکم ساحر:
۱۱۸	کفر ساحر و دلیل آن:
۱۲۰	دلایل حرمت سحر:
۱۲۱	حرمت عمل سحر:
۱۲۱	وجوب قتل مستحل:
۱۲۱	ب: تعلیم و تعلم سحر:

۱۲۳	موارد استثناء از حرمت تعلیم و تعلم سحر:
۱۲۵	دیدگاه شاذ فخر رازی:
۱۲۸	ج: جایگاه اضرار به غیر در حکم به حرمت سحر
۱۲۸	دسته اول:
۱۳۰	دسته دوم:
۱۳۰	د: جواز دفع ضرر سحر به سحر
۱۳۰	دسته اول:
۱۳۰	دسته دوم:
۱۳۵	ه: کسب از عمل سحر:
۱۳۶	دیدگاه تعدادی از علمای اهل تسنن
۱۳۷	الف: حرمت سحر
۱۳۸	ب: تعلیم و تعلم سحر
۱۳۸	حرمت تعلیم و تعلم سحر
۱۳۹	موارد استثناء از حرمت تعلیم و تعلم سحر
۱۴۱	ج: جایگاه اضرار به غیر در حکم به حرمت سحر
۱۴۱	د: جواز دفع ضرر سحر به سحر:
۱۴۲	ه: حد ساحر:
۱۴۴	جمع بندی و چکیده مطالب:
	فصل چهارم: شبهه مسحور شدن پیامبر اکرم <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small>
۱۵۰	گروه موافقان سحر النبوی <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small> :
۱۵۰	الف: علمای اهل تسنن:
۱۵۴	ب: علمای شیعه:
۱۵۶	گروه مخالفان سحر النبوی <small>صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ</small> :
۱۵۶	الف: علمای اهل تسنن:
۱۵۷	ب: علمای شیعه:
۱۵۸	دلایل گروه مخالف:

الف: دلائل نقلی:	۱۵۸
ب: دلائل عقلی:	۱۶۱
۴- نقد و بررسی دلائل مخالفان:	۱۶۴
جمع بندی و چکیده مطالب:	۱۶۸
فصل پنجم: سحر در علم روز	
مقدمه:	۱۷۰
تعریف سحر از نگاه جامعه شناسان:	۱۷۰
حقیقت سحر از نگاه جامعه شناسان:	۱۷۳
رابطه سحر و دین از نگاه جامعه شناسان:	۱۷۶
شباهت های دین و جادو از نگاه جامعه شناسان:	۱۷۶
تفاوت های دین و جادو از نگاه جامعه شناسان:	۱۷۸
بررسی و نقد نظریه جامعه شناسان در باره رابطه دین و جادو:	۱۸۴
جمع بندی و نتیجه گیری:	۱۹۲
فهرست منابع:	۱۹۵

کلیپ

موضوع تحقیق

موضوع این تحقیق، پژوهشی است در مورد سحر و جادو از دیدگاه آیات و روایات و علم روز. در این تحقیق تلاش بر این شده است که مهمترین موضوعات مربوط به سحر که در آیات و روایات مورد اشاره قرار گرفته است مورد بحث و بررسی قرار بگیرد. همچنین سحر و جادو را در علم روز بررسی کرده و نتایج مهم در اینجا منعکس شود.

ضرورت تحقیق

مسأله سحر و جادو یکی از دغدغه های بشر در طول تاریخ بوده است. امروز ما هم می بینیم که اکثر مردم از حقیقت و واقعیت آنها سؤال کرده و گاهی هم در زندگی خویش به خودشان تلقی می کنند که مورد سحر و جادو واقع شده اند. بسیاری از مسلمانان به دلیل عدم تبیین موضوع از دیدگاه اسلام نسبت به سحر بی اطلاع بوده و وظیفه خود را در قبال این مسأله نمی دانند. این امر باعث شد که ما در این مورد به بحث و تحقیق پردازیم.

پیشینه تحقیق

با توجه به اینکه موضوع سحر در آیات و روایات مورد اشاره قرار گرفته است علمای اسلامی نیز در خلال مباحثی که در زمینه تفسیر آیات و روایات داشتند به این موضوع پرداخته اند. هر چند به برخی از علمای اسلامی کتابهایی در رابطه با اقسام و شیوه های سحر و جادو منسوب است ولی تدوین اثر مستقلی در موضوع سحر و جادو در آیات و روایات سابقه چندانی

ندارد. برخی از کتابها و مقالاتی نیز که اخیراً به تدوین درآمده است جامع نبوده و همه ابعاد مهم این مسأله را مورد اشاره قرار نداده است. برخی از منابع تدوین شده در این زمینه عبارتند از:

۱. احکام سحر و کهنانت از دیدگاه اسلام / محمد نوح نجاتی
۲. اسرار سحر و جادو از نظر علم و دین / رسول ملکیان
۳. اسرار طلسم و سحر و جادو / گریگور ارتور
۴. السحر بین الحقیقه و الخیال / محمد زهیر الحریری
۵. پژوهش در سحر و جادوگری از نظر اسلام / محمد سالاری
۶. پژوهشی در حقیقت جن و سحر و جادو / فریبا چناری
۷. خرافات سحر و جادوگری از دیدگاه قرآن و عترت / محمد بیستونی

پرسشهای تحقیق

پرسش اصلی:

پرسش اصلی این تحقیق عبارت است از اینکه دیدگاه قرآن و روایات و علم روز در

رابطه با سحر چیست؟

پرسشهای فرعی:

پرسش فرعی این تحقیق عبارت است از اینکه سحر یعنی چه؟

آیا سحر حقیقت و واقعیت دارد؟

حکم سحر چیست؟

آیا روایت مسحور شدن پیامبر صحیح است؟

دیدگاه علم نسبت به سحر چیست و چه تفاوتی با نظر قرآن و روایات دارد؟

فرضیه های تحقیق

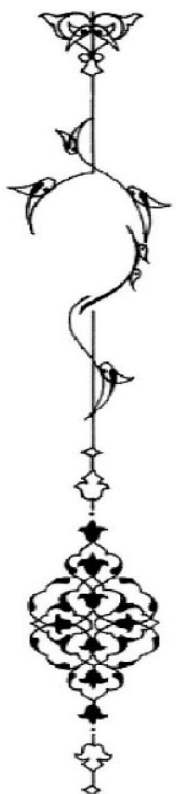
سحر و جادو از دیدگاه اسلام امری واقعی بوده و تأثیراتی هر چند اجمالی بر انسانها دارد. از نظر اسلام پرداختن به سحر حرام و ممنوع است. و حلال شمردن آن موجب کفر است. هر چند روایاتی در رابطه با مسحور شدن پیامبر وجود دارد ولی دلائل عقلی و نقلی این روایات ضعیف را رد می کند. در علم جامعه شناسی موضوع سحر مورد بررسی قرار گرفته است ولی به دلیل عدم شناخت صحیح از دین به اشتباه بین موضوع دین و سحر خلط شده است.

روش تحقیق

روش تحقیق این پایان نامه به صورت توصیفی و تحلیلی و روش گرد آوری مطالب به نحو کتابخانه ای و انترنتی انجام گرفته است. نکته قابل ذکر در رابطه با شیوه ترجمه عبارات عربی آن است که در این تحقیق ترجمه ها به صورت آزاد بوده و ضمن تلاش برای انتقال دقیق معانی اصراری بر حفظ کامل ساختار جملات عربی وجود نداشته است.

فصل اول:

معانی و اقسام سحر و جادو

سحر در لغت:

در کتاب «العین» برای سحر چند معنا گفته شده است.

السحر: کل ما کان من الشیطان فیہ معونۃ. و السحر: الأخذۃ الی تأخذ العین. و السحر: البیان فی الفطنۃ. و السحر: فعل السحر.^۱

۱- هر چیزی که با یاری شیطان انجام گرفته باشد سحر نام دارد

۲- سحر به (تصرف) گرفتنی که چشم را می گیرد گفته می شود.

۳- زیرکی در بیان. (توضیح مطالب پیچیده همراه با زیرکی) را نیز سحر می گویند.

۴- سحر یعنی کار سحر آمیز

همچنین در همین کتاب در معنای کلمه طب آمده است.

«الطب: السحر، و المطبوب: المسحور»^۲

۵- طب یعنی سحر، مطبوب یعنی مسحور، (سحر شده)

البته باید گفت که معنای سوم به معنای مجازی سحر اشاره دارد که بعداً اجمالاً اشاره

خواهیم کرد.

۱ - فراهیدی ، خلیل بن احمد ، کتاب العین، ج ۳، ص ، ۱۳۵

۲ - همان ، ج ۷، ص ، ۴۰۷

صاحب «معجم مقایس اللغة» هم در باره معنای لغوی سحر می فرمایند:

سحر: اصول ثلاثة متبائنة، أحدها عضو من الأعضاء، و الآخر خدع و شبهه، و الثالث وقت من الأوقات.

و أما الثاني - فالسحر قال قوم: هو إخراج الباطل في صورة الحق، و يقال هو الخديعة.^۱
۱- ریشه سحر دارای سه معنی اصلی است که با یکدیگر متفاوتند. یکی از آن اصول سه گانه عضوی از اعضای بدن است.

۲- دومی به معنای خدعه و شبیه آن است.

۳- سومی هم به معنای وقتی از اوقات می باشد.

اما در رابطه با معنای دومی قومی گفته است سحر به معنای اخراج باطل به شکل حق است که به آن خدعه و نیرنگ گفته می شود.

جوهری صاحب «الصحاح فی اللغة» نیز در رابطه با معنای لغوی سحر میفرماید:

«والسحر: الأخذة. وكل ما لطف مأخذة ودق فهو سحر».^۲

۱- سحر یعنی گرفتن [تصرف] هر چیزی که مأخذ و منبع آن دقیق و لطیف باشد گفته می شود. (آنچه عوامل آن نامرئی و مرموز باشد)

البته این تعریف مورد قبول آیت الله خویی قرار نگرفته و ایشان به عنوان اشکال به عام

بودن این تعریف آورده اند:

«وأما ما ذكره..... من أن السحر ما لطف مأخذة و دق فإنه و إن انطبق على ما ذكرناه، لأن صرف الشيء عن وجهه على سبيل التمويه له مأخذ دقيق جدا، إلا أنه تعريف بالأعم، فإن الأمور التي يلطف مأخذها- و هي ليست من السحر في شيء- كثيرة جدا، كالقوى الكهربائية، و الراديو، و الطائرات، و

۱ - ابن فارس ، ابو الحسن احمد ، معجم مقایس اللغة ، ص ، ۴۸۵

۲ - جوهری ، اسماعیل ، الصحاح فی اللغة ، باب : السحر ج ۱ ، ص ، ۳۰۵

بعض اقسام ادوات الحرب، و غیر ذلک مما لا يعرفه أكثر الناس، خصوصا الصناعات المستحدثة.^۱ اما آنچه که... ذکر شده که سحر به چیزی که عوامل آن نامرئی و مأخذش دقیق است اطلاق میشود هرچند که این تعریف با تعریف ما که «برگرداندن شیئی از جهتش» بود؛ منطبق می باشد چرا که این تعریف ما مأخذش دقیق و مرموز است. مگر اینکه تعریف صاحب قاموس تعریف عامی است. چون کارهایی که مأخذش لطیف و دقیق و مرموز باشد بسیار است. مثل نیروهای برقی، رادیوها، هواپیماها، بعضی از اقسام آلهای جنگی و غیر از این چیزها که اکثر مردم با آن آشنا نیستند خصوصا فنون و علوم جدید در حالی که هیچ یکی از موارد فوق سحر محسوب نمی شود.

در کتاب «المفردات فی غریب القرآن» برای سحر سه معنا گفته شده است.

والسحر یقال علی معان:

الأول: الخداع و التخیلات لا حقیقتة لها، نحو ما یفعله المشعبد بصرف الأبصار عما یفعله لخفه ید، و ما یفعله النمام بقول مزخرف عائق للأسماع.
و علی ذالک قوله تعالی:

«قَالَ أَتَقُولُوا فَلَمَّا أَتَقَوْا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ، وَ اسْتَرْهَبُوهُمْ وَ جَاءُوا بِسِحْرِ عَظِيمٍ»^۲ و قال

«قَالَ بَلْ أَتَقُولُوا فَأِذَا جِبَالُهُمْ وَ عَصِيَّتُهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَى»^۳

و بهذا النظر سموا موسى علیه السلام ساحرا فقالو: «يا أَيُّهَا السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ»^۴

والثانی: إستجلاب معاونه الشیطان بضرب من التقرب إليه كقوله تعالی:

۱ - خویی، سید ابو القاسم موسوی، مصباح الفقاهة، ج ۱، ص ۲۸۷

۲ - الأعراف / ۱۱۶

۳ - طه / ۶۶

۴ - زخرف / ۴۹

«هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ»^۱.

علی ذالک قوله تعالی:

«وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ»^۲

والثالث: ما یدهب إليه الأختام وهو اسم لفعل یزعمون أنه من قوته ینغیر الصور و الطائع فیجعل الإنسان حمارا لا حقیقته لذلك عند المحصلین. وقد تصور من السحر تاره حسنه فقیل: «إن من البیان لسحرا» و تاره دقه فعله حتی قالت الأطباء: الطبعیه ساحره و سموا الغذاء سحرا من حیث إنه یدق و یلطف تأثیره.^۳

سحر در چند معنا بکار رفته است.

۱- خدعه و فریب، و همچنین پندارهایی که حقیقت ندارد، مثل شعبده بازی که دیدگان بینندگان را با تردستی و از آنچه که می کند برمی گرداند و همین طور- سحر- یعنی، کاری که سخن چین می کند که با سخنان آراسته و ظاهر فریبتش گوشها را از شنیدن حق باز می دارد.

چنانکه خدای تعالی در این باره می گوید:

«قَالَ الْقَوَا فَلَمَّا الْقَوَا سَحَرُوا أَعْيُنَ النَّاسِ، وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاءُوا بِسِحْرِ عَظِيمٍ»

گفت شما بیفکنید، و هنگامی که (وسایل سحر خود را) افکندند مردم را چشم بندی

کردند و ترسانیدند و سحر عظیمی به وجود آوردند

و نیز در باره ساحران دربار فرعون است که می گوید:

«قَالَ بَلْ لَقُوا فَإِذَا جِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَى»

گفت: شما اول بیفکنید، در این هنگام طنابها و عصاهایشان بخاطر سحر آنها چنان به نظر

می رسد که حرکت می کنند

۱ - الشعراء/ ۲۲۱-۲۲۲

۲ - البقره/ ۱۰۲

۳ - راغب اصفهانی، حسین بن محمد، المفردات فی غریب القرآن، ص، ۴۰۰ و ۴۰۱

و به همین نظر موسی علیه السلام را - ساحر - نامیده‌اند و گفته‌اند:

«يا أَيُّهَا السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ»

(هنگامی که گرفتار بلا شدند) گفتند: ای ساحر! پروردگارت را به عهدی که با تو کرده

بخوان (تا ما را از این درد و رنج برهاند) که ما هدایت خواهیم یافت.

۲- سحر در معنی یاری جستن و معاونت گرفتن از شیطان از طریق تقرّب جستن و

نزدیکی به او.

چنانکه خدای تعالی می گوید:

«هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَىٰ مَنْ تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ تَنَزَّلُ عَلَىٰ كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ».

آیا به شما خبر بدهم شیاطین بر چه کسی نازل می شوند؟ بر هر دروغگوی گنهکار نازل

می گردند.

و نیز بر این معنی سخن خدای تعالی است که می گوید:

«وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ».

و لکن شیاطین کفر ورزیدند و به مردم تعلیم سحر دادند.

۳- سحر در معنای چیزی است که مرتاضین به سویس می‌روند و در این مورد - سحر -

اسمی و افسونی است برای فعلی که می‌پندارند در اثر تداوم و نیروی آن صورتها و طبیعت‌ها

دگرگون می‌شود.

مثلاً انسان را الاغی می‌کند در صورتی که از نظر محققین هیچ حقیقتی برای عمل فوق و

پندارهای آنچنانی وجود ندارد.

گاهی مجازاً به بیان هم به خاطر جنبه شگفتی و خویش که تصوّر می‌شود سحر گفته می

شود. مثل گفته پیامبر ﷺ «إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا»^۱.

بعضی از بیانه‌ها دارای سحر اند

و گاهی هم در سحر وجه ظرافت و دقت کارش تصوّر می‌شود تا جائیکه پزشکان

گفته‌اند:

الطَّبِيعِيَّةُ سَاحِرَةٌ: طبیعت سحر کننده است و غذا را هم سحر نامیده‌اند از جهت اینکه

تأثیرش دقیق و لطیف می‌شود.

(یعنی غذای مادی با دقت و لطافت خاصی که از حکمت بالغه آفریدگار است به

نیروهای روانی تبدیل می‌شود)

ابن منظور در لسان العرب هم در رابطه با معنای لغوی سحر با تکرار سخن جوهری

صاحب «الصحاح» می‌فرمایند:

۱ - حدیث فوق در بیشتر مآخذ مهم تفسیری و لغوی ذکر شده، شأن نزولش اینست که سرپرست دو طایفه به نامهای - عمرو بن اهتم و زبیرقان که وقتی به حضور پیامبر (ص) رسیدند و ایشان از - عمرو - در باره زبیرقان پرسید گفت: کسی است که همه مطیع اویند، سخت بر خورد است و سدّ و مانعی برای قدرت دیگران است.

زبیرقان گفت: ای رسول خدا او بیشتر از این، در باره من می‌داند ولی بر من حسد می‌برد.

دوباره عمرو گفت: به خدا سوگند که او کم مروّت، تنگ چشم، خسیس، نادان زاده و پست نسب است.

ای پیامبر خدا (ص) به خدا سوگند بار اوّل در معرفی او دروغ نگفتم همینکه خشمگین شدم بدتر از آنچه دریافته بودم، گفتم:

و اللّٰه یا رسول اللّٰه ما کذبت الاوّلی و لقد صدقت فی الآخر و لکنّی رجل رضیت، فقلت احسن ما علمت و سخطت، فقلت اقیح ما وجدت.

فقال علیه الصّلاة و السّلام: (ان من البیان لسحرا).

یعنی بعضی از بیانه‌ها و سخنها کار سحر و افسون می‌کند و باطل را در لباس حقّ عرضه می‌کند، چون کار سحر در گوش و نظر دیگران با سرعت، و حدّت انجام می‌شود و دل هم به سرعت می‌پذیرد مثال فوق بیشتر در نیکویی سخن و بیان دلایل روشن به کار می‌رود

ابن سیده، علی بن اسماعیل، المحکم و المحيط الأعظم، باب مقلوبه: (س ح ر) ج ۱، ص ۴۷۵، ترمذی، محمد ابن عیسی، تحفه الأحوذی، باب: ما جاء فیّ إن من البیان سحرا، ج ۵، ص ۲۸۸